

ANDRES URRUTIA BADIOLA EUSKALTZAIN BERRIAREN SARRERA HITZALDIARI ERANTZUNA

Bilbon, egoitzan, 1998-02-27

Jose Antonio Arana Martija

I

Behin bakarrik egiten da sarrera Akademian, egindako lanengatik hautatua izanik, eta egiteke daudenetan elkarlanean eten gabe aritzeko; eta ekintza eta jarraipen honetatik ez dago irtetzerik heriotzaren eskuz eta poderioz baizik. Hor geratuko dira lanak, emandako aurrerapenak, dagokiguna hobetzeko egindako bultzadak. Baina Horaziok eta Ovidiok kantatzen zuten *aurea mediocritas* (1), lasaitasun zoriontsutik at egin behar dugu, iraganak ematen digun erudizioa gainditu behar da, ez baita horrekin ezer aurreratzen, eta erdietsi dugun jakituria eta kultur ondarea baztertu barik, gorago jarri gure helburua, etorkizun hobe baterako gure ikerketak zuzenduz. Gogoan daukat nire aitaren esaldia: atzean gelditzen direnei ez begiratu, aurrean doazenak atzean uzteko ahalegin-du baizik. Aspaldidanik idatzi zuen Arnaud Oihenartek antzerako atsoitiz hau: *Beha ez dagoena aitzinara, lerra daite gibelera* (2). Gauza berbera dio bizkaierazko esaldi zahar honek: *Aurrera aditzen ez dana atzera dago* (3).

---

(1) Horazio (65 k.a.-8) eta Zizeron hil zen urtean jaio zen Ovidio (43 k.a.-17) baliatu ziren metafora honekin kontzeptu desberdinak adierazteko. Horaziok, *Ad Licinium* izenburuko kantuan, bizitzan segurtasunez ibiltzeko erdiko bidea hartu behar zuela esaten zion *auream quisque mediocritatem diligit* axioma bezala jarri. Beste era batera adierazi zигun ideia berbera Ovidiok *Metamorfosis* izeneko poemetan, hots, *medio tuttissimus ibis* idatziz. Horazioren kantua Aita Santi Onaindiak itzuli zuen *Odak eta Epodoak* liburuan (1992, 103 or.). Baina nik aipatu nahi izan dudana kontzeptua, Agirre Asteasuakoaren hitzetan *sosegu gozoa* dena, Ovidiok eman zigun 20 urtekin idatzi zuen *Amores* liburuan. Aipatu bi poetak Augustoren garaian bizi izan ziren, aisia, atseginkeria eta luxoz inguratutik. Eta Ovidiok bizimodu baketsu hori maite zuen, esaten baitigu: "Nire izpirituak beti maite izan duen bizimodu lasaiean irautea gonbidatzen naute musek" edo, beste pasarte batetan, "aisitasun gozoan bizitzea zen musek aholkatzen zidatena" eta ez goragoko kargu eta ekintzetara jotzea, dakigunez administrazioan goi mailako karguak eskuratzeko aukera izan zuen Ovidiok eta. *In medio est virtus* baieztatuko digu beste latinezko esaldi ezagunak. Eskertzen diot Xabier Aranburu adiskideari Horazioren alde gutun batetan egin didan oharra.

(2) URQUIJO, Julio: "Los Refranes y Sentencias de 1596" (JU1), *RIEV*, XXIII, 1932, 279 or. Oihenarten 77. atsoitiza.

(3) URQUIJO, Julio: Op. cit. JU1. 423 atsoitiza, 278 or. Honen antzerakoa da 456.a, 528 or.: *Aurrera aditzen ez tana atzerantz jausten da*.

Hitza omen da mundu honetan sortu den gauzarik ederrena. Jainkoak ere haragiz jantzi zuen Hitza, Semea mundu honetara bidali zuenean: *Verbum caro factum est* (4). Ez da ulerterraza, baina, "mutatis mutandis", esaldi galanta eta adierazkorra. Hitza bera da kultura baten altxorra, berenez ederra, kontzeptuaren adierazpena. Kontzeptuak, pentsamoldeak behar ditu kultura batek, eta horien ondorioz sortzen den hitz egokia. Hor dago ondarearen edertasuna eta aberastasuna. Hitzak ondo elkartzearekin dator hizkera. Baina lehenbizikoa da hitzen sormena. Hitz asko sortuak dira, ez beti idatziak, eta hitz anitz sortu gabe daude, kontzeptu berriak etorri ahala. Bi sormen eremu horietan datza Euskaltzaindiaren eginkizuna: Araudiaren lehen artikulua dioenez, b) *Hiztegia biltzea*, idatzia edo gaur euskaltzain berriak proposatu digunez, ahozkotik idatzizkora eraman behar direnak; eta g) *Hizkuntza, gizarte maila guztietan gai bihurtzeko, lan egitea*. Lexikografia da, hain zuzen, lehen apustua: idatzirik, edozein iturritik, datozkigun hitzak, eta idatzi gabeak, herriak dauzkan gure kulturaren kontzeptuak adierazteko darabiltzan hitzak biltzea. Gure kultura osoaren puzzlea betetzeko behar diren hitzak.

Notarioa, goi mailako lege-gizona sartzen da gaur Euskaltzaindian. Alfonso Irigoien bezala Deustuko Unibertsitatekoa, eta haren ordezkari Euskaltzaindikoak. Biak, eta gehiago ere badaude, unibertsitate batekoak, beste unibertsitatekoak dauden bezala. Baina, zer egin dezake notario batek Euskaltzaindian? Aholkularitza juridikoa eman? Eskriturak, hitzarmen juridikoak burutu? Makineria teknikoa sendotu? Halakoak eta gogor eta zakarragoak ere entzun ditugu. Eta ez orain bakarrik, lehen ere Euskaltzaindiaren erabakiaren aurkako iritziak agertuak dira. Baina, zorionez, agortuak ere bai. Aita Villasante euskaltzainburu ohiak, Henrike Knörr euskaltzainburuordeak eta nik Andres Urrutia Badiola hautagai aurkeztu genuenean, teknokraten esparrua sendotzea ez geneukan gogoan, lehen aipatu dudana kulturaren eta hizkuntzaren puzzlea betetzeko urratsak ematea baizik. *Beharra, lege* (5), Zuberoan esaten den bezala.

Nire kaltetan izan arren, benetan behargin jarri nau euskaltzain berriak eta, pozik eta ohorez hartu dut zirtolariarena egitea une honetan. Baina erantzun zorrotzak emateko zirrikitu gutxi utzi dizkit zabalik Urrutia jaun eta adiskideak, denak esan baititu hitzaldi luze, mamitsu eta dokumentatuan. Zirrikituak itxirik hozkirria kendu didanez, inguruan hartu beharko dut arnasa. Gainera, Elizanbururen hitzak erabiliz, *haurride bien artean ongi dago zedarria* (6). Hara hemen, konturatu gabe, hitz juridikoa!

Dena den, ezin dizuet ziurtatu nire erantzuna atsegina izango denik, baina aurrekoa baino laburragoa bai, euskaltzain berriak esandakoak entzun ondoren, Sebastian de la Gandara idazle gernikarrak 1757an idatzi zuenaren arabera os-

(4) SAN JOANEN Ebanjelioa, I, 14.

(5) AZKUE, R.M.: *Euskalerraren Yakintza*. III, Madrid, Espasa Calpe, S.A., 1945, 411 or. 2095 atsotitza, 183 or. Hiru edizio izan ditu: bigarrena 1959an eta hirugarrena 1989an.

(6) AZKUE, R.M.: Op. cit. 1281, 125.

terantzeco berbac utzac dira (7) eta. Goi Nafarroan esaten denez, *elerik hobereena, laburrena* (8). Eta nire hitzaldia laburra bada ere, esatekoa taiuzkoa eta egokia izango dela bermatzeko, kontuan izan beharko dut Irigarai euskaltzainak Goi Nafarroan bildu zuen atsotitz hau: *Dakizunaz guti mintza zaite, eta ez dakizunaz bat ere* (9). Ez dadila gertatu bizkaierazko atsotitzak dioena: *Gehiago dino dakiana baino* (10).

II

Andres-Maria Urrutia Badiola Bilbon jaio zen 1954.eko abenduaren 21ean, Andres Urrutia Korta aita Ibarrangelukoa eta Maria Jesus Badiola Arroita ama Gernikakoa zirela, eta hortik datorkio hitzaldian aipatu duen gernikartasuna. Gabon bezperetan bete ditu, beraz, 43 urte, Euskaltzaindian gazteentariakoa izanik. Indautxuko Jesuitetan bukatu zuen batxilergoa 1971 urtean eta 21 urte zituenean lortu zuen Zuzenbide Lizentziatura Deustuko Unibertsitatearen Falkultatean 1976an. Handik bost urtera, 1981.eko ekainean, lortu zuen notario titulua eta urte berean Euskaltzaindiaren D mailako euskararen diploma. Sinesten diogu ba hitzaldian esandakoa, hots, "euskara eta zuzenbidea izan dituela betidanik lan-tresna eta gogo pizgarriak". Beste euskara titulu batzuk ere lortu zituen, hala nola, Bilboko Hizkuntz Eskolarena (1982), Eusko Jaur-laritzaren B titulua (1986) eta Labayru Ikastegiaren Goi mailakoa (1988). Notario titulua lortu eta urte berean (1981) Ondarroan hasi zen lanean non jarraitu zuen 1994an Bilbora etorri arte, "agur Ondarroako itsaso bazterra" kantatuz eta haizearen aurka boga-bogan, ez baitzen samurra euskararen auzia hiri erdaldun honetan sartzea. Ordurako Itziarren, itsasoari begira, Josefina Saizar Badiola ondarrutarrarekin ezkondua zen 1983.eko irailaren 17an, eta Bilbora ekarri zuen familia, Itziar eta Ane alabekin osotua. Gurasoak euskaldun zaharrak, emaztea jatorrizko euskalduna, Andres euskalduna eta lege-gizona, gaztea, adoretsua, jakituna eta argia. Gerokoak, gero!

Zuzenbide munduari dagokionetik, Deustuko Unibertsitatean irakaslea dugu Andres Urrutia, Foru Zuzenbidea eta Zuzenbide Zibila irakasgai dituelarik. Euskara Juridikoa Mintegiaren sortzaile, koordinatzaile eta irakaslea dugu bertan eta Euskal Herriko Foru Zuzenbide eta Autonomikoko Masterrean irakasle. Bestalde, Lehendakariaren izendazioz Euskara Aholku Batzordearen kidea izan da (1984-1988), Bizkaiko Foru Zuzenbidea eguneratzeko legelarien batzordekidea, Epailen formazioarako ikastaroetan irakaslea. UZEIko Zuzendaritzakoa izanik, *Zirkulazio Hiztegia* (1983), *Zuzenbide Hiztegia* (1984,

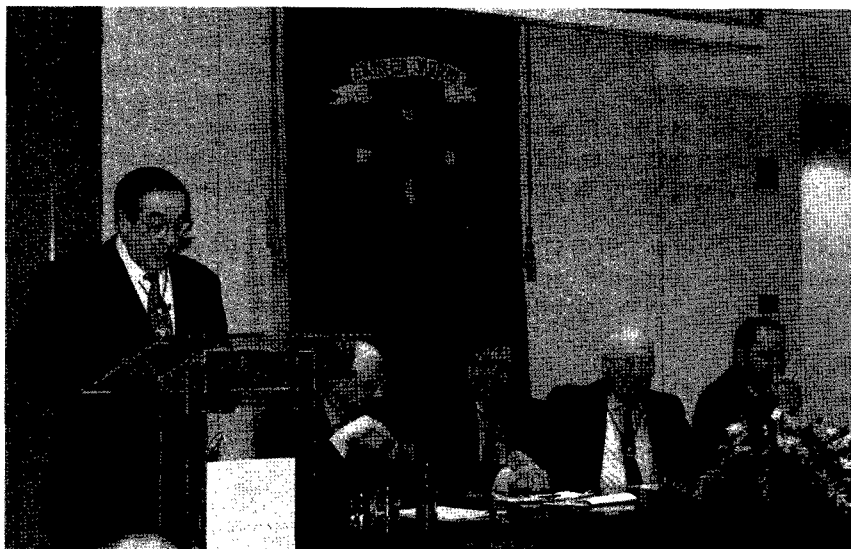
(7) ARANA MARTIJA, Jose Antonio: "Gabon Canta de Guernica de 1757", *Euskera*, 1976, 89-98 or. Pasartea 91. or. Ohartzekoa da "h" letra idazten duela halako hitzetan: *hurira, hirraldi, ahoric, alharic*.

(8) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2258, 192.

(9) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2174, 187.

(10) URQUIJO, Julio: Op. cit. JU1. *RIEV*, XXII, 1932, 340, 76.

1990), *Hirigintza Hiztegia* (1994) partaide izan da. Berak edo elkarlanean prestatuturiko liburu hauek argitaratu ditu: *Euskara Legebidean* (1990), *Euskaldunaren Hizkuntz Eskubideak: gida liburua* (1990), *Euskara, Zuzenbidearen Hizkera* (1995), *Practicum. Derecho Civil Foral del Pais Vasco* (1995). Baina aipatutakoak huskeriak ez badira ere, proiektu handi bati amaiera ematea lortu du 1997an, Angel Lobera eta ikasle talde baten partaidetzaz: Zuzenbide Zibilaren corpus osoa euskaraz argitaratzea (5 tomo) eta Administrazio Zuzenbidearen corpora (3 tomo). Hainbat Zuzenbideko Jardunaldi eta Biltzarretan hizlaria izan da, eta begiko eta gogoko duen gai honetaz sarri-askotan agertu dizkigu artikuluak *Karmel*, *Jakin*, *Euskera*, *Estudios de Deusto*, *Enseiukarrean*, *Abokatuen Kolejioko* eta *Ondarroa* aldizkarietan. Eusko Ikaskuntza eta Euskal Herriko Adiskideen Elkarteko kidea ere da Andres Urrutia.

Zutik: Jose Antonio Arana Martija, A.M. Urrutia Badiola-ren hitzaldiari erantzuten.
Mahaian: Andres Maria Urrutia Badiola, euskaltzain oso berria; Henrike Knörr, buruordea; Jean Haritschelhar, euskaltzainburua eta Patxi Goenaga, idazkaria.

Baina literaturari ere ez dio muzinik egiten. Etxepare, Larramendi, Mogel, Eguzkitza, Erkiaga aztertu ditu. *Idatz & Mintz* aldizkarian argitaratutako literatur lanak *Orrialdeak* liburuan bilduta eman zizkigun 1992an. Galizieratik itzuli ditu Neira Vilasen *Mutiko baserritar baten oroitzapenak* eta *Ni naz...*, Méndez Ferrin idazlearen “Percival” eta “Marisorgina” ipuinak, eta Alvaro Cunqueiroren “Hareazko erlojua”. Ingelesetik itzuli ditu J.R. Tolkien-en “Ainulindale Ainur-en musica” eta James Joyce-ren “Ostatua”. Eta ez dut hauekin euskaltzain berriaren euskararekiko emaitza bukatzen, bukaezina baita eta zaila laburbiltzea.

Eta Euskaltzaindian, zer? EEBS batzordearen kidea, Jagon Sailean partaide eta aldi batez idazkaria, Lege-Ekonomia batzordearen kidea, Oihenarten mendeurrean hizlari Maulen, XIII. Biltzarrean hizlari Leioan, beti gertu eta prest edozein aholku eta laguntza emateko. Euskaltzain urgazle izendatua izan zen Ziburun 1991.eko urtarrilaren 31n eta euskaltzain oso Iraitzotzen 1997.eko martxoaren 21ean. Hemen daukagu gaur Alfonso Irigoien euskaltzainak utzi zuen aulkian jersartzen. Luzarorako izan dadila.

III

Bidaidek, gogaide (11) diosku Zalgizeko Bertranek *Euskaldunen Erran Zaharrak* bilduma preziatuan. Atsotitzaren esangura azaltzen digu jarraian biltzaileak zera esanaz: “elgarrekin bidean joaileak, elgarri bere gogokoak erraiten baitituzte”. Gogokoak hitza dela eta, Azkuek “atsegingarria, kutuna” itzuli zuen, baina Urkixok “pentsamendu” zentzua nahiago zuen. Egia esan, berdin zait une honetan, Andres Urrutiarekin bidaide izanik, atseginbide dut eta pentsamoldeetan nahiko ados gatoz, bai bizitza arruntean, arazo akademikoetan eta hitzaldian jorratu dituen ildoetan. Baina bidaide izanik, nire gogokoak nahi nituzke azaldu, gehigarri gisa baino ez bada ere.

Nori berea da Zuzenbidea (12) entzun dugu hitzaldiaren hasiera hasieran. Legeriaren arloan, noizbait baino ez bada ere, ibili garenok, badakigu bigarren mendean bizi izan zen Domizio Ulpianori atxekitzen zaiola latinezko esaldi berbera: *Suum cuique tribuere justum est*. Baina askoz lehenago Zizeronek ere gauza bera esana zeukan eta Erromako legerian oso erabilia den esaldia da. Euskal Herrian, ahozkotik idatzizkora bagoaz, Erromako legerian erroturik, gure ekialdeko euskaldunek zerabilten axioma izatera iritsi zen:

Bakoitzari berea da Ezkurrako legea (13)

Egia eta fedea, Ezkurrako legea (14)

Bapanari norberarena (Bidankoze) (15)

Bapanari berea (Uztarroze) (16)

Justiziaren zentzu juridiko hau Ulpianoren beste esaldi batekin osotzen du bizkaierazko atsotitz batek, hots, *alterum non laedere*:

Gatz ze erexkoek inori, ta emak berea edozeini (17)

(11) URQUIJO, Julio: “Los Refranes Vascos de Sauguis” (JU2), *RIEV*, II, 1908, 677-724 or. 35 atsotitza. AZKUE, R.M.: Op. cit. 2143, 185.

(12) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2703, 218.

(13) AZKUE, R.M.: Op. cit. 1526, 141.

(14) AZKUE, R.M.: Op. cit. 1547, 148.

(15) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2057, 180.

(16) AZKUE, R.M.: Op. cit. Lehen aipatutako atsotitzarekin batera dakar.

(17) URQUIJO, Julio: Op. cit. JU1. *RIEV*, 1930, 166 or. LAKARRA ANDRINUA, Joseba: *Refranes y Sentencia (1596) Ikerketak eta edizioa*, Bilbo, Euskaltzaindia, EL. 19, 1996. *Eretxi* = querer, 207 or.

Aipatu ekialdeko erran zaharrekin, eta azken honen bigarren zatiarekin esanguratsu datorkigu bizkaierazko beste esaldi hau:

Dabenari dabena (18)

Feudalismoaren haztarna susmatzen dut Zalgizeko bildumaren esaldi honetan:

Berea ez dena, jauregikoa (19)

eta gizartearen egoera hori aldatzen zihoala adierazten digu Erronkariko atsotitz honek:

Yorea yire ta enea biren (20)

Beste muturrera jota, alderantzizko jokaera adierazten digute esaldi zahar hauek, nonbait Erromako esaldi honetan sustraituak: *Quae mea sunt mihi, quae tua nostra simul*:

Bereak oso, besteenak erdizka (21)

Bereak bere, bertzenak erdiz (22)

Enea ene, zurea bien (Duvoisin) (23)

Iseba, enea nihaurentzat, zurea elgarrentzat (24)

Enea neuretzat, zurea bioentzat (25)

Nerea nere ta zurea gure (Larramendi) (26)

Norberarena ez dena jauregikoa dela, eta ez beste inorena esan digu Zalgizeko bildumak. Norbaiten jabegoa aitortzen du atsotitzak bederen. Baina inorena ez dena izan daitekeela onartzen du bilduma berak:

Ez bere, ez berzeren (27)

Monopolioan errotuta dagoen jabegoa susmatzen da Oihenarten atsotitz honetan:

(18) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2166, 186.

(19) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2117, 184. URQUIJO, Julio: Op. cit. JU2, 27. Ikus: OTAZU, Alfonso de: *El igualitarismo vasco: mito y realidad*, San Sebastián, Txertoa, 464 or. Bereziki 158 or.

(20) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2539, 208.

(21) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2118, 184. Zuberoan bildua.

(22) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2118, 184. Baztanen bildua.

(23) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2285, 194. DUVOISIN, Jean: "Proverbios vascongados", *Revista Euskara*, 1879, 115. atsotitza.

(24) OIHENART, Arnaud: *Proverbes et Poésies basques (1657-1664)*. Edition présentée par Jean-Baptiste Orpustan. Baigorri, Ed. Izpegi, 1992. 509 atsotitza, 29 or. Hau da Orpustanek ematen digun itzulpena: "Ma tante, mon bien sera pour moi seul; le vôtre sera pour nous deux". AZKUE, R.M.: Op. cit. 2575, 210. Elizanburuen idazkietatik hartua dela diosku Azkuek atsotitz hau: *Izana, enea enetzat, zurea biontzat*, hala itzultzen duena: "De lo que haya, lo mío para mi, lo tuyo para los dos".

(25) URQUIJO, Julio: Op. cit. JU1. *RIEV*, XXIII, 1932, 523-524 or. 445 atsotitza.

(26) AZKUE, R.M.: Op. cit. 2285, 194.

(27) URQUIJO, Julio: Op. cit. JU2. *RIEV*, II, 1908, 192.

Bere ahal dena, ez biz bertzeren (28)

Baditugu adibideak ugari gure herrian izan den jabegoari buruzko es-
kubideen filosofiaz azterketa egiteko. Ikusten denez, euskalki edo azpieus-
kalkiak bezala, eta historian zehar sakabanaturik zeuden eskubideei buruzko
iritzi desberdinak. Eleaniztasuna eta legeaniztasuna batera datoz. Horregatik
esan ahal izan zuen Zalgizek *Herrik bere lege, etxek bera aztura* gero Oi-
henartek eta Isastik errepikatzen dutena (29). Zuzenbidearen sakabanatzeaz
badago bestelako arrazoi bat ere, Amaikuzen entzun baitzuen Azkuek *Nausi
berri, lege berri*, bizkaierazko esparruan *Errege barri, lege barri* (30) esaten
den berbera.

Eskubide hitzak barnean daraman kontzeptuaz zer esan? Zuzenbidea zu-
zenaren bila doan bidea bada, eskubidea eskuaren bila doana dela esan behar.
Eta *esku* hitzak izan du gure klasikoetan *botere, aginte, ahalmen* kontzeptu-
tuen adierazpen zentzua. Axularrek esaten digu: “Zure arimaren gainean
esku gehiago hartzen du...”. Hiribarrenek berdin: “Jainkoak erakutsi zuan
bere eskua hinka hertsi hortan”. Joannes Etxeparek ere: “Esku handia du”.
Eta abar.

Jabegoaren seinalea ere bada eskua. Behin animalia baten gainean eskua
jarri ezker, horren jabe bihurtzen zara. Honezaz hainbat adibide ditugu Mi-
tologian, Biblian, Historiaurreko marrazkietan. Akitaniako Lascaux kobazuloa
1940an aurkitu zenean, animaliak eta eskuak agertu ziren, haien bila hauek.
Baina eskubidearen kode bat azaltzen zaigu bertan, eskuak moztuak agertzen
baitira. Lapurrei eskuak moztzen zizkiotela dirudi, eta sasoi hartan, eta geroago
ere, lege izatera iritsi ziren halako ohiturak.

Atzerria, otserria dela eta, Oihenarten baino lehenago irakurtzen da Zal-
gizen (31). Baina ez dugu atzerrira joan beharrik otsoekin topo egiteko. Gi-
zasemeen arteko erronka hurbilago dugu, Tomas Hobbes ingelesaren (1588-
1679) teorian *homo homini lupus* baita. Eta baditugu gure atsoitizetan esaldi

(28) OIHENART, Arnaud: Op. cit. 91 atsoitiza.

(29) AZKUE, R.M.: Op. cit. 1326, 127. URQUIJO, Julio: Op. cit. JU2. *RIEV*, II, 1908, 189
atsotitza. OIHENART, Arnaud: Op. cit. 229 atsoitiza. MARTINEZ DE ISASTI, Lope: *Compendio
Historial de la M.N. y M.L. Provincia de Guipuzcoa*, San Sebastián, I.R. Baroja, 1850. Hala itzul-
tzen du Isastik: “En cada villa, su maravilla”.

(30) AZKUE, R.M.: Op. cit. 226, 46. Gauza bera entzun zuen Azkuek Baztanen: *Nagu-
si berriak, lege berriak*. URQUIJO, Julio: Op. cit. JU1, *RIEV*, XIX, 1928, 261 atsoitiza,
557 or.

(31) AZKUE, R.M.: Op. cit. 1518, 141. *Atze-erri, otso-erri* dakar Azkuek Zalgizen 184.
atsotitzaren idazkera errespetatuz: *Atc'erri, ots'erri*. Hurrengo atsoitizean, hots, 185.ean, zera dios-
ku Zalgizeko bildumak: *Arrotz maitena, arscan*. Ikus: URQUIJO, Julio: Op. cit. JU2. OIHENAR-
Tek dakar gero idazkera normalizatua, 49. atsoitizean: *Atzerri, Otserri*.

pesanguratsuak: *Adiskideok etsai* (32). Voltairek idatzi zuena gogoratzen digu Julio Urkixok: "Je prie Dieu de me delivrer de mes amis; quant à mes ennemis, je m'en charge". Adiskideak ez ezik, etxeakoak ere otso izan daitezke: *Atean uso, etxean otso, ala bizikidea gaiso* (33). Antzerako atsotitzak bildu zituzten Isatik, Oihenartek, Mogelek eta Duvoisinek. Alegietako kutsua dute, latinezko *oves lupu committere* esalditik datozen atsotitz hauek:

Otsoa artzain (34)

Otsoa ardiaren zai (35)

Ora otsoen lagun (36)

Eskubiderik hoberena indartsuarena da eta indarkeria da izaera eta egoera naturala. Gudua bukatzeko hizketatu eta ituna sinatzera heldu behar da, dio Hobbesek, eta gorengo lege gisa herriaren egoera baketsua jartzen du: *Salus populi suprema lex esto*. Hobbesen teoria da (37) eta ez nioke bestelako zentzurik eman nahi, legeaz ari baitgara eta ez politikaz.

IV

Euskal Herrietako Foruak direla eta, gai horretaz arduratu diren euskaltzainen aipuak agertzen dira sarrera hitzaldian. Badakit luzeegi joango zela hitzaldia euskaltzain berriak gai horretaz dakien guztia azaldu izan balu. Baina Gernikarekin zerikusirik dutenez, bertan bizi baitziren Etxegaraitarrak, zerbait gehitu nahi nuke. Zuzenbide pribatuaz arduratu zen gehiago Bonifazio eta luzea da bibliografia. Baina hortik aparte esan nahi nuke Espasa Enziklopedian agertzen den *Vasconia* artikulua berak idatzitakoa dela. Karmelok, ostera, gehiago jo zuen Zuzenbide Publikoa aztertzeraz eta denak ez ezik idatzi zituen liburuak aipatuko ditut: *Las Provincias Vascongadas a fines de la Edad Media* (1895), *Compendio de las Instituciones Forales de Guipuzcoa* (1924), *Epitome de las Instituciones Forales de Guipuzcoa* (1925), eta euskaraz idatzia *Donostiako Fueroa* (RIEV, 1908).

(32) URQUIJO, Julio: Op. cit. JU1, RIEV, VIII, 1914-1917, 37 or. Izatez, bilduman agertzen den testua hau da: *Adiskidok etsai*. Anaien arteko borroka deskribatzen duen Jon Etxaide, euskaltzain ohorezkoaren eleberria datorkit gogora: *Gorrotoa lege*, Euskaltzaindiaren "Txomin Agirre Saria" 1962an irabazi zuena eta aurren 3. ediziora iritsi dena, oñaztar eta ganboarren arteko borroka giroan kokatua Erdi Aroan.

(33) URQUIJO, Julio: Op. cit. JU1, RIEV, VIII, 1914-1917, 39 or. 133 atsotitza. Ikus: LAKARRA ANDRINUA, Joseba: Op. cit. 284 or.

(34) Atsotitz hau ematen digute Zalgizek (11.a) eta Oihenartek (382.a).

(35) MARTINEZ DE ISASTI, Lope: Op. cit. 75. atsotitza.

(36) URQUIJO, Julio: Op. cit. JU1, RIEV, XXII, 1931, 532. or. 347. atsotitza.

(37) HOBBS, Thomas: *Leviathan*, Londres, 1651.

Beste berri bat ere eman nahi nuke Zuberoako Foruaz Jakes Bela aipatua izan baita. Abokatu honen eta Urtubia jauregiko beste ugazaben dokumentazioa ugari agertu da Georges Lacombe euskaltzainaren artxiboan, eta katalogatu ondoren, Federiko Krutwig euskaltzainari eskainitako omenaldi liburuan eman ditut xehetasunak.

Ezkerretik: Andres Maria Urrutia Badiola, euskaltzain berria eta Jean Haritschelhar, euskaltzainburua.

Bizkaiko Foruaz zerbait gehitu behar dut. Han idatzirik agertzen diren hitz juridikoak eman dizkigu Urrutia jaunak: *abe(h)urra*, *bidgasa* eta besteren bat. Inork ez du aipatu testuinguru honetan agertzen den *geldoa* hitza: “que ninguno sea osado de pasar gueldo por heredad alguna que sea ajena salvo por camino real”. “Gueldo” ez da erdal hitza, beraz, euskarazkoa da. Pedro Pujana jaunak Foruaren itzulpena egin zuenean zegoen-zegoenean utzi zuen. Baina ez dakigu zer den. Azkuek badakar bere hiztegian eta gaztelaniazko “pavesa” dela dio.

Beste hiztegi batzuk ere badakarte, baina ez diote, ene ustez, Foruan daukan adiera edo esangura juridikoa ematen. Forua gaztelaniaz idatzi zutenek adierazi nahi izan zutena izan zen “alperrarria” edo metatesis bat eginda Bizkaian esaten den “arpelarria” (apisonadora) ezin zela inoren solotik eraman, bidetik baizik. Argi dago XXVII. Tituluaren lehen legeak agintzen duena: ezin zaiola inori kalterik egin.

Legeaniztasuna aipatu dut aurrenik, eta Bizkaiko Foruak baserriaren osotasunak, zatiketarik gabe jarrai dezan, ematen baditu legeak, urrunago doa Baztangoa, etxe eta lur jabego ezberdinak esku baten ez biltzea gomendatzen baitu. Oñatiko Arrazola etxeko eskuizkribuan honako hau irakurtzen da (38):

“Nafarruan, Baztango Partidan iñorc ez dauca lizenziarik, juntaitaco bere Bazter eta Echiari beste Echeric, ez da ere estatubat Lur Partida barruban ez ezcontzaz, eta ez beste edozein Tituloz; eta entzueria daucadanez, Eche Jaunac iñun obeto vizi ez dira an baño: cuidadu bada, nire illoba, zure Familian guertatu ez dedin, Echalde bat bacarra eucanian ondo iragoitia, bi daucanian ez aĩn ondo, eta guztiz gaizqui iru edo lau Echalden Jabe izatera etorten bada, egunoro esperenciac eracusten deuscun leguez.”

Gero ikusiko dugunez, Foru Zuzenbidean aditua zen Arrazolako etxejaun idazlea, Erronkariko ohitura ere azaltzen digu eta (39):

“Nafarruaco Erreinuban dago, Aisquidia, Roncal deritzon Valle bat... Emengo Gentiak daucai Oial Fabrica bat, non ioten dituben bertaco Ganauben uliac Capuchinoen habituaren coloreco Oial batzubez, baina arguiago edo sarjago ioac; eta dauca ifinita Leguia... Guisacumiac... jantzi ditezela bacarric Oial mueta onegaz eta ez bestegaz; eta ain gogorquiro gordetan daube Legue au, zeinda, campotik Valle artara... duazen guztiai gorde eraguiten deutse Legue au gura eta gura ez...”

Ohiturak eta ekanduak gorde beharra dakusku hemen, Erromako esaldi honekin lotuta: *Dum Romae fueris, romano vivito more*, Azkuek erran zahar honekin lotu zuena: *Donostian Donosti, gorostian gorosti* (40).

V

Arrazolako eskuizkribuaren egilea nor zen ez zekien Jerardo Elortzak 1976an (41) eta geroko ikerketak, egia esan, ez ditut ezagutzen; baina ematen dituen Zuzenbideko datuetatik susma daiteke Oñatiko Unibertsitateko ikaslea izan zitekeela. Sancti Spiritus izeneko Unibertsitate honen historia interesgarria

(38) ELORTZA, Jerardo: “Oinatiko Arrazola etxeko manuskritoak”, *Euskera*, 1977, 194-195.

(39) ELORTZA, Jerardo: Op. cit. 195 or.

(40) AZKUE, R.M.: Op. cit. 1545, 143.

(41) ELORTZA, Jerardo: Op. cit. 183-184 or.

Jose Adriano Lizarralde frantziskotarrak eman zigun 1930ean (42). Euskal Herriko Unibertsitateek Zuzenbideari eman dioten tratamendua argitzeko, euskaltzain berriak aipatu dituen Juan Bautista Agirre Asteasukoa eta Astarloatarren zertzeladak azaltzeko eta iraganaren ildotik gaurko Zuzenbide estudioetara nola heldu garen jakiteko oinarritzakoa dugu Lizarralderen liburua, baita bibliografia ugaria ere, hemen laburtasunaren mesedetan eman ezin duguna.

Nafarroako erresuman XIII. mendetik egindako ahaleginak aparte utziz, ez baitzuten jarraipenik izan (43), Oñatiko Unibertsitatea izan zen Euskal Herriko lehena, 1540n sortua, non Filosofia, Legeria, Kanonak eta Medikuntza ikasketetarako katedrak jarri ziren. Gorabehera asko izan zituen Frantziarekin izandako eta Karlisten gerrateen arabera. Azkenean 1901ean betirako itxita geratu zen. Baina badugu gaur ete hemen azpimarratzeko datua: itxialdi baten ondoren 1874an atea zabaldu zituenean 55 ikasle zituen Zuzenbide Fakultatean, eta 4 Notaritzakoetan. Unibertsitate horretan Notario titulua atera zuen Aurelio Ortiz Ortiz ezagutu nuen Gernikan. Eta abokatu tituludunak ere bai.

Nafarroan, 1565ean sortu zen Lizarrako Unibertsitatearen proiektuak porrot egin ondoren, Iratxen 1597an Sahagunetik etorrira beneditarrek zabaldu zutenak Filosofia, Teologia eta Zuzenbideko katedrak zituen, baina hau ere 1753an itxi zen. Iruñean dominikoeek Santiago izeneko Unibertsitatea eraiki zuten 1630ean, Zuzenbide Zibila eta Kanonikoa irakasten zelarik, baina honek ere 1771an atea itxi zituen (44). Oñatiko Unibertsitatea Institutu mailara jaitsi zuenean Esparterok 1842an, Hegoaldeko lau probintzientzat proiektu interesgarria aurkeztu zen Iruñean 1866an: *Proyecto de Universidad Vasco-Navarra* (45). Zuzenbidea, Medikuntza, Farmazia, Zientziak, Filosofia eta Letretako Fakultateak aurreikusten ziren Araudietan, eta Euskal Herrian lehendabiziko proposamena: euskara eta euskal kultura ikertzea eta estudiatzea. Garatu eta finkatu gabe geratu zen proiektua. Deustuko Unibertsitatea datorkigu gero, 1886an Zuzenbideko lehen ikastaroa ireki zuena, baina gaztelaniaz, tamalez. Zuzenbideari dagokionetik, Universidad de Navarra datorkigu gerra ostean lehena, 1960an eta Donostiako EUTG bigarrena 1963an.

(42) LIZARRALDE, Jose Adriano: *Historia de la Universidad de Sancti Spiritus de Oñate*, Tolosa, Isaac Lopez Mendizabal, 1930.

(43) ESTORNES LASA, Jose: *Los Vascos y la Universidad*, Colección Auñamendi, 77 eta 78 tomoak. Zarautz, Itxaropena, 1970. ORELLA UNZUE, Jose Luis: *La Universidad Vasca. Historia. Proyectos actuales para su implantación*, Zarautz, Itxaropena, 1977.

(44) SALVADOR Y CONDE, Jose: *La Universidad de Pamplona*, Madrid, CSIC, 1949. Dominikoeek Iruñean sortutako Unibertsitatearen aurka jarri ziren "La Anunciada" izeneko goi mailako kolejoia zeukatzen jesuitek, hala nola, Jose Moret (1615-1687), Francisco Aleson (1634-1715) eta Pablo Miguel Elizondo (1670-1728).

(45) *Proyecto de una Universidad Vasco-Navarra, propuesto por la Diputación de Navarra a las de Vizcaya, Alava y Guipuzcoa y contestación de las mismas*, Pamplona, Imprenta Provincial, 1866, 20 or. 22 × 14,5 cm.

Valladolideko Unibertsitatearen menpean sortu zen 1968an Bilboko Unibertsitate Autonomoa, Bizkaiko barrutian mugatua, eta urte berean Donostiako Zuzenbide Fakultatea, hau ere zuzenean Valladolidekoari lotua eta orduan Bilborekin zerikusirik ez zeukana. Hurrengo urtean, 1969.eko urriaren 6an, hasiera eman zitzaion San Telmon lehen Zuzenbide ikasturteari. Eta bederatzirte geroago, 1977.eko irailaren 23an onartu zen Madrilen Euskal Unibertsitatearen Barrutia sortzea eta orduan bat egin zuen Donostiako Zuzenbide Fakultateak Euskal Herriko Unibertsitatearekin (46). Euskaltzaindiri dagokionetik ezin dugu ahaztu 1977an eskatu zuela Euskal Unibertsitatearen Barrutia sortzea.

Unibertsitateko mailan eta gaietan euskara erabiltzeaz ezinbestekoa da Udako Euskal Unibertsitatea aipatzea. 1973.eko abuztuaren 29an, Donibane Lohizuneko Maurice Ravel Lizeoan, eman zitzaion hasiera, Euskaltzaindiak osoen bilkura bertan egin zuelarik. Hurrengo urtean ere bertan antolatu zen bigarren ikastaroa. 1975 eta 1976 urteetan Ustaritzeko Landagoien jarraitu zuen, 1977an Iruñeko Larraona Ikastetxera etorri arte, non jarraitzen duen ordutik hona.

Oñatiko Unibertsitateak izan zuen ikaslerik ospetsuena Esteban de Garibai arrasatearre izan zen. Baina badauka zerikusirik guk hemen darabilgun gaiaz beste euskal idazle batzuekin ere. Horietariko bat izan zen Asteasuko Juan Bautista Agirre Elola (1742-1823) zeinen anaia Jose Antonio (1747-1814) unibertsitateko errektore izan zen 1773an eta Zuzenbide Fakultateko katedraduna. Izan zuen ba Juan Bautista apaizak hurbileko aholkularia lege arazoetan. Asteasuko Notarioen lankide izan omen zen gure idazlea eta inoiz (1812) notarioa gaisorik zegoela eta testamenturen bat ere burutu omen zuen. Hala diosku Pello Jose Aranburuk Urrutia jaunak aipatu digun liburuan. Anaia hil eta haren liburutegi juridikoaz Juan Bautista jabetu zela dirudi; Zuzenbideko 30 liburu zeuzkan hil ondoren Zarauzko frantziskotarren komentura eraman zituztenak liburutegi osoaren barruan.

Juan Bautistaren amaren familiako Feliziana eta Josefa Elola Limara joanak ziren eta Inazio Elola osaba geroxeago, zeinek berarekin eraman zuen 1752an Juan Millan, idazlearen anaia. Dirutza jaso zuten Agirretarrek Perutik, beste askok bezala Ameriketatik. Honetaz badago frogantza dokumentala eta Azkuek bildu zuen esaldia ere: "Asteasuko kanpaiak galde egin zuan: Dirua nun? Alkizakoak erantzun zion: Leten eta Perun" (47).

Juan Mari Lekuonak, osabaren artxiboan aurkituta, ekarri zigun Azkue Bibliotekara Juan Bautista Agirreraren eskuizkribu originala: *Gure becatuac quen-*

---

(46) BARRIOLA IRIGOIEN, Ignacio Maria: *Gestiones guipuzcoanas para una Universidad oficial en el País Vasco. 1963-1979*, Bilbao, Universidad del País Vasco, 1985, 310 or. Eskertzen diot Pello Salaburu, euskaltzain eta EHU-ko errektoreari, nire hizaldia amaitu ondoren gai honetaz bertan gaizki eman nuen datu bat zuzentzeko egin zidan oharra.

(47) AZKUE, R.M.: Op. cit. 1512, 140.

tzen dituan Jaunaren bildots Jesus maitagarria Pazcoetan ongui artzeco eracusaldiac. Lenengo Zati edo Partea. Eskuizkribu honetan irakurtzen da: "...escu edo derecha irabazteco..." "...ceruraco escu ta derecha..." Baina "...escu bide..." ere ikusten dugu. Eta ene ustez hitz egokia den bat: "jabegai" gaztelaniazko "heredero" esateko, hirurogei urte edo lehenago dokumentatua. Eta harrigarria da nola "h"rekin idazten dituen erakusleak, eta bestelako hitz batzuk: *hiru, hitz, hipui, hil*, esate baterako beste liburu batzuetan idatzita agertzen diren bezala. Eskuizkribu hau haurrentzat idatzi zuen Agirrek eta zati batzuk beste liburu batzuetan argitara eman bazituen ere, badaude argitara gabeko pasarteak. Beraz, lan osoa argitaratzea komeni dela uste dut, Asteasuko Agirrerren "opera omnia" osotzeko. Eta bidebatez esan behar dut idazle honen bibliografia osoa ez dela inon agertzen, badituelako bi liburu, gutxienez, kale-ratuak eta inon aipatuak ikusten ez ditudanak. Honetaz ikerlana paratzekotan nabil, Euskaltzaindiaren agerkari honetan laster emateko asmoetan.

Durangoko Astarloatarrek ere bazuten Zuzenbiderako sena. Pedro Joseph Patricio (1751-1821) eta Pablo Pedro Astarloa Agirre (1752-1806) anaiak bazuten nondik xurgatu legeriaren jakituria. Aita, Juan Bautista, abokatua zen eta honen anaia, osaba Alejo, Oñatiko Unibertsitatean errektore izan zen lau aldiz 1739 eta 1749 urteen bitartean. Familiak orduko lege-gizonekin harreman onak zituen. Pablo Pedoren aitabitxi, esate baterako, Gernikako Joaquin Murua eskribaua izan zen.

VI

Aita Villasantek 1973an aurkeztu zuen txostena, hots, "Lege gizonek behar duten hiztegi berezia" aipatu du euskaltzain berriak. Gerra aurrekoak aparte utzita, lau urte lehenago hasi zen Euskaltzaindia arazoa akuilatzen. Donostiako Zuzenbide Fakultatea 1968an sortu zela esan dut. 1969.eko martxoaren 28an Euskaltzaindiak Donostian egin zuen osoen bilkuran, Barriola jaunak adierazi zuen "urrillerako, Unibersidade berriko Lege-Fakultadearen zuzendariari eskatu zaiola lehen ikastaroetan euskerazko asignatura jartzea". Agiri berean, Barriolarekin lan egiteko batzordeño bat izendatzen da: Arrue, Lojendio eta Santamaria jaunak. Maiatzeko bileran "Lege ikasgoa" izena proposatzen da Fakultate berri-rako. Iraila, urria eta azaroko bileretan berriz jartzen da mahaian gaia, baina Xabier Mendigurenek 1976an "Hiztegia" txostenean salatu zue-nez (48) "nori berea emanez ibiltzea eskatzen duen zuzenbidetik nekez ibili ohi gara". Egiaren mesedetan esan behar dut Urrutia jaunak eman dizkigula Aita Villasantek zerrendatutako aditu batzuen izenak, baina berak emandakoen artean ez daude denak. 1972. eko maiatzaren 26an bi batzordeño izendatu ziren:

(48) MENDIGUREN, Xabier: "Hiztegia", *Euskera*, 1977, 98 or.

Eragile atalerako: Mitxelena, buru, Arrue, Haritschelhar eta Lizundia, idazkari.

Kontseilari edo lankide atalerako: Lojendio, Oleaga, Santamaria, Caro Bajora, Itzaina, Monreal, Muniategi eta Zabaleta.

Ez dut beste albisterik aurkitzen agiritan. Joseba Intxaustiri zor diogu zer-bait baino gehiago, Hiztegi espezializatuak egiteko UZEI sortu baitzuen 1977an. Mitxelenaren haserrea denok daukagu gogoan. Urte berean, 1977.eko azaroaren 25ean, "Euskal Zuzenbide hitzei buruz" txostena irakurri zuen Patxi Zabaletak Donostian. Baina Euskaltzaindiak, egia esan, ez zuen aurrerapauso handirik eman geroztik.

Hemen datorkigu orain ez aulkian jesartzera lan egitera baizik Andres Urrutia Badiola euskaltzain berria. Arloa jorratua du eta landare loratsuak emango dizkigulakoan nago. Zorionak, Andres, eta asmoz eta jakitez (49) ekin eta jarrai.

BIBLIOGRAFIA

A) Liburuak (Zuzenbidearen arloan)

- UZEI: *Administrazioa Zirkulazioa Hiztegia*, Donostia 1983, Elkar. Kolaboratzailea.
- UZEI: *Zuzenbidea Hiztegia*, 2 lib., Donostia 1984, Elkar. Kontseilaria eta zenbait artikuluren egilea.
- *Euskara legebidean*, Bilbo 1990, Deustuko Unibertsitatea, 266 or.
- *Euskaldunaren Hizkuntz Eskubideak: gida liburua*, Donostia, 1990, Euskal Kulturaren Batzarrea. Egilekidea.

---

(49) Eusko Ikaskuntzaren lema hau Juan Carlos Guerra euskaltzainak aurkitu zuen, Heraldikako estudioetan dioenez, Aulestiko Bengoetxea jauregian, baina ez armarran Javier Ybarra y Bergék (*Escudos de Vizcaya*) ematen baitigu horren argazkia eta ez da han azaltzen. H. Knörr euskaltzainak esan zuenez (M. Azkarateri idatzitako gutunean, 1997-02-15) Odon Apraizek gomendatu zion Angel anaiari, Eusko Ikaskuntzako idazkaria zenari, proposa zezala erakundearen ikurritzat, eta hala onartu zen 1919.eko ekainaren 27ko bileran. J.C. Guerrak emandako testua hau zen: *Bengoak goikoa eskondu leidi / Ta txikiak andia benzi leidi / Asmuz eta jakitez*. Baina hara non Salamancan agertu den beste testu bat, Knörr jaunak Azkarate andereari aipatu gutunean ematen diona: *Bengoak goikoa eskondu leidi / Ereti danian, nai ekitez / Ta txikiak aundia benzi leidi / Asmoz ta ikitez*. Bigarren hau, bere osotasunean, egokiagoa dela dirudi eta *Bengoak* lotura gehiago dauka Bengoetxea jauregiaren izenarekin. Lemari dagokionetik, antzerakoak dira bietan agertzen diren azken lerroak, eta Eusko Ikaskuntzak ondo aukeratu zuela dirudi. Baina Bengoetxea jauregi hori ez dago Aulestin, Gizaburuagan baizik. XVIII. mendeko fogerazioetan Aulestiko Gizaburuaga auzoan agertzen da jauregia. Geroztik Gizaburuaga udala da, eta egun zutik egon ez arren, hemen zegoen kokatuta jauregia. Beraz, orain esan beharko genuke *Asmoz eta jakitez* Gizaburuagako Bengoetxea jauregiko ondare dokumentalari dagokiola eta ez Aulestikoari. Bestalde, Euskaltzaindiaren *Ekin eta Jarrai* lema 1920.eko urtarilaren 7an onartua izan zen.

- UZEI: *Hirigintza Hiztegia*. Donostia 1994, Elkar. Kolaboratzailea.
- *Euskara, Zuzenbidearen hizkera*, Bilbo, 1995, Deustuko Unibertsitatea. Egilekidea A. Loberarekin, 488 or. Liburu horren bigarren argitaraldia: Bilbo, 1997, Deustuko Unibertsitatea, 2. arg., 488 or.
- *Practicum. Derecho Civil Foral del País Vasco*, Bilbo, 1995, Deustuko Unibertsitatea, 463 or. Egilekidea A. Atxabal, L. Goikoetxea eta E. Pérezekin.
- A. Loberarekin batera Zuzenbide zibila eta Administrazio zuzenbideko eskuliburuen itzulpenaren koordinatzaile eta zuzentzailea. Argitaratu dira:

A.a) *Administrazio zuzenbidearen eskuliburuak*

- Administrazio zuzenbidea I. Zati orokorra (Derecho administrativo I. Parte general)*. Ramón Parada Vázquez. Deustuko Unibertsitatea. 1996. 755 or.
- Administrazio zuzenbidea II. Antolaketa eta enplegu publikoa (Derecho administrativo II. Organización y empleo público)*. Ramón Parada Vázquez. Deustuko Unibertsitatea. 1997. 568 or.
- Administrazio zuzenbidea III. Ondasun publikoak. Hirigintza zuzenbidea (Derecho administrativo III. Bienes públicos y Derecho urbanístico)*. Ramón Parada Vázquez. Deustuko Unibertsitatea. 1997. 584 or.

A.b) *Zuzenbide zibileko eskuliburuak*

- Zuzenbide zibila. Zati orokorra (Derecho civil. Parte general)*. A. López, V. L. Montés (koord.). Deustuko Unibertsitatea. 1996. 704 or.
- Betebeharrei eta kontratuei buruzko zuzenbidea (Derecho de obligaciones y contratos)*. M.ª R. Valpuesta Fernández (koord.). Deustuko Unibertsitatea. 1996. 893 or.
- Eskubide errealei eta ondasun higiezinaren erregistroari buruzko zuzenbidea (Derechos reales y derecho inmobiliario registral)*. A. M. López y López, V. L. Montés Penadés (koord.). Deustuko Unibertsitatea. 1997. 1021 or.
- Famili zuzenbidea (Derecho de familia)*. V.L. Montés, E. Roca (koord.). Deustuko Unibertsitatea. 1997. 708 or.
- Oinordetza zuzenbidea (Derecho de sucesiones)*. F. Capilla, A. M. López, E. Roca, M.ª R. Valpuesta, V. L. Montés (koord.). Deustuko Unibertsitatea. 1997. 766 or.

B) **Artikuluak (Zuzenbidearen arloan)**

Zenbait aldizkaritan ohiko kolaboratzailea. Aldizkari horietan agerturiko arlo juridikoaren artikuluak, jarraikoak:

a) *Karmel* aldizkarian:

“Euskara, segurtasun juridikoen hizkuntza ote?”, *Karmel* 195 (1991) 1, 6-10.

“Euskararen «Barne-normalkuntza»z zertxobait”, *Karmel* 198 (1991) 4, 75-80.

“Bizkaiko Forua, baserritarra ez ote?”, *Karmel* 204 (1993) 2, 54-60.

“Baserriaren inguruan: oinordetzazko itunak eta Bizkaiko Foru Zuzenbidea”, *Karmel* 208 (1994) 2, 20-30.

“Gerra aurreko euskal terminologia juridikoa: J.B. Eguzkitzaren «Gizarte auzia» (1935)”. *Karmel* 220 (1997) 4, 50-84.

b) *Euskera* aldizkarian:

“Euskeraren erabilera zuzena: ikuspegi juridikoak”. *Euskera* 39, 1 (1994), 99-119.

“Euskal Hiztegi Juridikoa”. *Euskera* 39, 3 (1994), 1279-1298. Euskaltzaindiaren XIII. Biltzarra. Leioa, 1994.10.03-07.

c) *Jakin* aldizkarian:

“Hizkuntz ofizialkidetasuna”. *Jakin* 65 (1991), 39-60.

“Euskararen eta katalanaren legeak. Hamarkada luze baten ondoren”. *Jakin* 82 (1994), 37-49.

d) Bestelakoak:

“Bizkaiko eta Arabako Konpilazioen 30. urtean: bere euskaralpenerako lehen hurbilketa”. *Revista del Ilustre Colegio de Abogados del Señorío de Vizcaya* 49, julio-septiembre (1990), 31-102.

“La lengua vasca y el proyecto de «Fuero Civil» de Bizkaia y Araba”. *Estudios de Deusto* 39.1 (1991), 277-297.

“Ondarroa eta Legedi Bikoiztasuna”. *Estudios de Deusto* 42.2 (1994), 213-246. Egi-lekidea.

“Euskara, planifikazioa eta Zuzenbidea”. *Administrazioa euskaraz* 4, (1986), 1.

“Euskara eta erregistro publikoak”. *Administrazioa euskaraz* 5, (1986/1987), 2-3.

“Derecho, planificación lingüística y euskara”. *Herri Agintaritzaren Euskal Aldizkaria/Revista Vasca de Administración Pública*, 17 (1987), 119-123.

“Euskara eta dokumentu notarialak”, *Euskara Biltzarra, II. Euskal Mundu Biltzarra, II. alea: Hizkuntza eta gizartea*, Eusko Jaurlaritzza, Gasteiz, 1988, 27-32 or.

“Administrazioko euskararen hizkera-mailak eta terminologi arazoak”. *Administrazio hizkera eta terminologiaren Jardunaldiak*. 17-24 or. Oñati 1989, HAEE/IVAP.

“Euskararen erabilera herritarren arteko harreman juridikoetan”, *Euskararen Lege-Araubideari buruzko Jardunaldiak*, HAEE/IVAP, Oñati, 1990, 235-251 or.

“Notas para una exposición del Capítulo V «Disposiciones comunes a las distintas formas de suceder» del Proyecto de Fuero Civil de Bizkaia y Araba”, «Libertad civil

y Derecho sucesorio»ri buruzko mahainguruan partehartzea, *Jornadas Internacionales sobre Instituciones Civiles Vascas, 20-22 de noviembre 1991*, Bilbo, 1991, Deustuko Unibertsitatea, 158-165 or.

“Ambito territorial y personal de aplicación del Fuero Civil de Bizkaia. La troncalidad y sus efectos en las enajenaciones «inter vivos» de los bienes troncales: la «saca foral»”, *El Derecho Foral Vasco tras la reforma de 1992-Jornadas (Bilbo, 1993)*, Pamplona, 1994, Aranzadi, 33-64 or.

“Oihenart: Euskal Errefraua eta Foru Zuzenbidea”. *Oihenarten laugarren mendeurre-na*. Iker-8, 329-349 or. Bilbo 1994, Euskaltzaindia.

“La sucesión intestada y la declaración de herederos abintestato en el Derecho Foral Vasco”. *Derecho Civil Foral Vasco*. Bilbo 1995, Eusko Jaurlaritza, Consejo General del Poder Judicial, 307-340 or.

“Reservas y reversiones en el Derecho Foral Vasco”. *Derecho Civil Foral Vasco*. Bilbo 1995, Eusko Jaurlaritza, Consejo General del Poder Judicial, 341-352 or.

“Propuestas de simplificación del lenguaje jurídico. Breve reflexión desde el euskara”. *Administrazioaren eta Herritarren arteko Komunikazioa hobetu nahian (Hizkera errazteari buruzko Jardunaldiak)*, Donostia, 1995, IVAP/HAEE, 143-147 or.

C) Euskal literatura

Jurista lanaz aparte, euskal literaturan ere jardun du:

— *Idatz & Mintz* aldizkariaren (Labayru Institutua) Idazketa Kontseiluko kidea.

— *Euskal Idazleen Elkarteko* kidea.

— Itzulpen lanak:

1. Galizieratik:

NEIRA VILAS, X.: *Mutiko baserritar baten oroitzenak*, Galburua bilduma, Labayru Ikastegia, Bizkaiko Aurrezki Kutxa, Bilbo, 1988, 116 or.

Hegats (Euskal Idazleen Elkartearen aldizkaria) aldizkarian argitaratuak 1. eta 6. zenbakietan, hurrenez hurren:

MENDEZ FERRIN, X.: “Percival”, *Hegats*, 1 (1989), 65-70 or.

MENDEZ FERRIN, X.: “Marisorgina”, *Hegats*, 5 (1991), 79-82 or.

Idatz & Mintz aldizkarian argitaratuak:

CUNQUEIRO, A.: “Hareazko erlojua”, *Idatz & Mintz*, 10/11 (1985), 38-40 or.

NEIRA VILAS, X.: “Ni naz...”, *Idatz & Mintz*, 12 (1986), 23. or.

2. Ingelesetik:

Idatz & Mintz aldizkarian argitaratuak:

JOYCE, J.: "Ostatua", *Idatz & Mintz*, 7 (1984), 27-29 or.

TOLKIEN, J.R.R.: "Ainulindale Ainur-en musica", *Idatz & Mintz*, 8 (1984), 29-34 or.

3. Gaztelaniatik:

"Eusebio Abasolo". *Karmel* 219 (1997) 3, 138-144.

— Zenbait idazlanen egilea (*Itaka, Izaro galdua, Pentateon, Denporaren paradoxa eta Giuseppina, Giuseppina*). Lan horietatik batzuk *Idatz & Mintz* aldizkarian argitaratu eta liburu batean bildu ditu:

Orrialdeak, Galburua bilduma, Labayru Ikastegia, Bilbao Bizkaia Kutxa, Bilbo, 1992, 106 or.

D) Euskal kultura

a) *Karmel* aldizkarian:

"Peru Abarka-ren 6. autua", *Karmel* 176 (1986) 1, 20-25.

"UZEI-ren Hiztegi berria: Zuzenbidea (Martxoak hogeian Deustuko Unibertsitatean irakurritako aurkezpena)", *Karmel* 177 (1986) 2, 94-97.

"Larramendi-ren berrehun urteetan (1960-1766)", *Karmel* 178 (1986) 3, 45-50.

"Unamuno'ren «Paz en la guerra»", *Karmel* 180 (1987) 1, 83-88.

"Euskal Biltzarra: hizkuntza eta gizartea", *Karmel* 183 (1987) 4, 21-26.

"Euskal literaturaren inguruan: mende hasierako «literaturas mortas»", *Karmel* 188 (1989) 1, 6-13.

"J.B. Eguzkitza eta Lekeitio, berrogeitamar urte geroxeago (1939-1989)", *Karmel* 191 (1989) 4, 5-17.

"Ondarroa; astebete bat Augustin Zubikarairen inguruan", *Karmel* 202 (1992) 4, 84-90.

"Arranegitik Arranondora, Eusebio Erkiaga (1912-1993) gomuta nahian", *Karmel* 206 (1993) 4, 11-29.

Eskribau Zaharra: "Irratiko protokolo baten printzak (I)", *Karmel* 207 (1994) 1, 97-107.

Eskribau Zaharra: "Irratiko protokolo baten printzak (II)", *Karmel* 209 (1994) 3, 92-100.

Eskribau Zaharra: "Eskuizkribu baten sotadantza", *Karmel* 212 (1995) 3, 67-79.

Eskribau Zaharra: "Escribadu gazteentzaco Eusquerazco Instruziñoiac, Mogelen Erara Moldatuac", *Karmel* 214 (1996) 1, 86-91.

"E. Erkiaga, medikuntza arloko itzultzaile: *zain tiratu, zain urratu, zaina bere lekuan sartu* (I)". *Karmel* 218 (1997) 2, 3-41.

b) *Jakin* aldizkarian:

Euskal kultura 1992: "Euskaltzaindiaren egoitza berria", "Frantsesa errepublikaren mintzaira", "Publizitatea eta hizkuntza ez normalizatuen kongresua", *Jakin* 73 (1992), 60-63.

Euskal kultura 1994: "Lehen eracusaldia", "Bigarren eracusaldia", "Hirugarren eracusaldia", "Laugarren eracusaldia", "Bosgarren eracusaldia", "Seigarren eracusaldia", *Jakin* 85 (1994), 52-55.

Euskal kultura 1996: "Linguae vasconum ultimissimae", *Jakin* 97 (1997), 47-54.

c) *Ondarroa* aldizkarian:

"Ondarroa eta Bizkaiko Forua", *Ondarroa* (1983), 23-24.

"Ondarroako sorlegeaz", *Ondarroa* (1984), 10.

"Ondarroa baserri giroan", *Ondarroa* (1985), 47-48.

"Berriatua", *Ondarroa* (1986), 33-34.

"Ondarroako paper zaharren artean", *Ondarroa* (1987), 13-15.

"Ondarroa hogeitamarreko urteetan", *Ondarroa* (1988), 63-68.

"Ondarrutar jatorrizko bat lur santuan: J. Izurrategi", *Ondarroa* (1991), 42-44.

"Ontzia, kaia, itxas argia", *Ondarroa* (1992), 2-3.

"Ezkontzaren inguruan", *Ondarroa* (1993), 1-2.

"Ondarroa gudaldian: EGUNA euskal egunkariaren ikuspegia (1936)", *Ondarroa* (1994), 43-47.

"Ondarroako euskal idazleak: ikuspegi orokorra", *Ondarroa* (1996), 66-70.

d) *Arranondo* aldizkarian:

Andu Koaxi: "Euskera Ondarroan: ekimen baten adierazpena", *Arranondo* 7 (1990), 3.

Andu Koaxi: "Etxejaubeen komunitateak", *Arranondo* 13 (1991), 5.

Andu Koaxi: "Bizkaiko Foru Barria eta Ondarroa", *Arranondo* 33 (1993), 8.

Andu Koaxi: "Ondarroa. Kondaira 1900 arte", *Arranondo* 45 (1994), 12.

Andu Koaxi: "Ondarroako Erakustokia, egingarria ete?", *Arranondo* 47 (1994), 4.

Andrés Urrutia: "Ondarroa eta ondarrutarroi, adiorik ez", *Arranondo* 50 (1994), 5.

Ondarbiko: "Datu batzuk, gogoeta zenbaitzuk", *Arranondo* 60 (1995), 4.

Andu Koaxi: "Ondarroako sorlegearen sustraia: Logroñoko Fueroak, 900 urte", *Arranondo* 60 (1995), 7.

Ondarbiko: "«Kamiñazpi» ondarrutarraren «Ondarroa'ko kontuak», *Arranondo* 62 (1995), 5.

Andu Koaxi: "Ondarroako merkataritza onomastika", *Arranondo* 66 (1995), 12.

Andu Koaxi: "Ondarroa eta Foru Zuzenbidea, beste behin be: alderdi forudun eta forubakoaren irudia", *Arranondo* 68 (1995), 11.

Andu Koaxi: "(XV-XVI gizaldiak) korregidorearen bisitak eta Ondarroako udal araubidea (I)", *Arranondo* 71 (1996), 4.

Andu Koaxi: "(XV-XVI gizaldiak) korregidorearen bisitak eta Ondarroako udal araubidea (II)", *Arranondo* 72 (1996), 12.

Andu Koaxi: "Nuevo Antxustegi ontzi ondarrutarra Bilbon", *Arranondo* 92 (1997), 13.

e) Bestelakoak:

"Augustin Zubikarai, Ondarroako euskalgintzaren lekuko eta zuzperlea". *Augustin Zubikarai. Omenaldia 1992*. Ondarroako Udala. Ondarroa 1992.

"Gomutetan dot. Oroit naiz (Dakigunetik ez dakigunera)", 139-141 orr. *Derioko Udako Euskal Ikastaroa 25. urtean (1970-1994)*. Labayru Ikastegia. Bilbao, 1996.

EGUSKITZA, Juan Bautista: *Gizarte-auzia. Ugazaba ta langille arteko gora-berak*, Donostia, 1991, EEE-Erein. Eusko Jaurlaritzaren *Euskal Klasikoak* bildumaren barruan kokatzen da. Liburu horren edizioa prestatu eta horretarako sarrera idatzi du.

"Etxepare, el poeta de una lengua sin Estado", *Los escritores. Hitos de la literatura clásica euskérica*, Gasteiz, 1996, Fundación Sancho el Sabio, 85-112 or.

"Olerkaria lege autuetan: Etxepareren *Linguae vasconum primitiae* ikusmira juridikopean", *Enseiukarrear*, 12 (1996), 36-51.

"Euskara eta biarnesa XVI. mendean: albetarren aldeko gomendiozko kartak", *Federiko Krutwig-i omenaldia*. Iker-10, 339-359 or. Bilbo 1997, Euskaltzaindia.